

Biskup Stefan Bareła i Świeccy

*„Znana jest (Jego) troska [...] i wielka wrażliwość
na potrzeby duchowe wiernych, zwłaszcza w dziedzinie
apostolstwa świeckich”.*

Telegram Jana Pawła II po zgonie Ks. Bp. Stefana Bareły z 15. 02. 1984¹.

Każdy biskup w Kościele katolickim, jako prawowity następca Apostołów, ma do spełnienia jedno główne zadanie, zlecone Pierwszemu spośród Dwunastu: „Paś owce moje, paś baranki moje”. Świadomość i sposoby realizowania tego zadania są różne w zależności od osoby danego biskupa i warunków kościelno-politycznych, w jakich przyszło mu tę funkcję w Kościele sprawować.

WANDA MARIA TERLECKA - doktor nauk medycznych, specjalista chorób płuc i medycyny kolejowej, magister teologii. Pracowała nad reaktywacją Izby Lekarskich w Polsce w Ogólnokrajowym Komitecie Organizacyjnym w Warszawie. Była pierwszą prezes i współorganizatorką Okręgowej Izby Lekarskiej w Łodzi; współautorka Polskiego Kodeksu Etyki Lekarskiej (1991). Utworzyła i przez 16 lat była ordynatorem Oddziału Chorób Płuc w Woj. Szpitalu Specjalistycznym w Częstochowie. Była przewodniczącą Sekcji Medycznej Kościelnego Komitetu Organizacyjnego VI Światowych Dni Młodzieży w Częstochowie (1991). Była członkiem Komisji Bioetyki w Łodzi; jest członkiem takiej Komisji w Częstochowie. Była członkiem Komisji Etyki Naczelnej Rady Lekarskiej w Warszawie; jest członkiem takiej Komisji w Częstochowie. Jest członkiem Sądu Koleżeńskiego Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Lekarskiego w Warszawie. Jest członkiem Zarządu Częstochowskiego Towarzystwa Lekarskiego. Była wykładowcą fizjologii człowieka na Politechnice Częstochowskiej i anatomii człowieka na Akademii Jana Długosza w Częstochowie. Jest wykładowcą medycyny pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Częstochowie i podstaw bioetyki w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Jest kierownikiem i wykładowcą corocznych kursów bioetyki dla lekarzy po dyplomie, organizowanych przez Częstochowską i Śląską Izbę Lekarską. Jest damą komandorem Zakonu Bożogrobców. Jest prezesem Katolickiego Stowarzyszenia Lekarzy Polskich i konsultorem Zespołu ds. Służby Zdrowia Konferencji Episkopatu Polski. Jest autorką dwóch publikacji książkowych, redaktorką i współredaktorką sześciu pozycji książkowych. Jest autorką kilkudziesięciu artykułów popularnonaukowych i naukowych, głównie na tematy etyczno-medyczne.

¹ Pełny tekst telegramu w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 13-14.

Okres posługi biskupiej Stefana Bareły w diecezji częstochowskiej był czasem Soboru Watykańskiego II (1962 – 1965), a w Polsce czasem panowania reżimu komunistycznego. Oba te zjawiska wyciskały swe piętno na wszystkich działaniach III Biskupa częstochowskiego. Inicjatywy na rzecz ludzi świeckich w Kościele opisane w niniejszym opracowaniu nie wyczerpują bogactwa prac i działań Biskupa w tym zakresie. Są jedynie fragmentarycznym przedstawieniem wybranych zagadnień, w których autorka osobiście uczestniczyła i posiada odpowiednie dokumenty w archiwum prywatnym, bądź też skorzystała z informacji żyjących i pamiętających tamte czasy osób oraz dostępnych w Częstochowie archiwów (Archiwum Instytutu Prymasowskiego, Jasnej Góry i Kurii Metropolitalnej).

Biskup Stefan obdarzony był wysoką inteligencją i doskonałą pamięcią, posiadał wielką wiedzę i intuicję teologiczną. Odnosił się również z wielkim szacunkiem do wszelkiej ludzkiej wiedzy z każdej dziedziny życia. Bardzo cenił dobre wykształcenie, dlatego zabiegał o stworzenie w Częstochowie prawdziwego środowiska intelektualnego i teologicznego. Bezgranicznie kochał Kościół jako realną rzeczywistość bosko-ludzką, jako żyjącego współcześnie Chrystusa, i czynił wiele, aby wszystkich, w tym i ludzi świeckich, zapalić tą samą miłością ku Bogu, Kościołowi i każdemu człowiekowi.

W niniejszym opracowaniu wymienię następujące dzieła podjęte przez Biskupa Stefana:

- początki pierwszej wyższej uczelni teologicznej dla świeckich w Częstochowie,
- próby stworzenia naukowych podstaw pomocy małżeństwu i rodzinie,
- stworzenie niezawodnej bazy modlitewnej dla wszystkich działań w Kościele częstochowskim,
- praktyczne wdrażanie myśli soborowej w życie diecezji częstochowskiej,
- wychowywanie Częstochowian do publicznego wyznawania swej wiary,
- troska o młodzież akademicką i prowadzenie wybranych grup świeckich do dojrzałego apostołstwa w różnych środowiskach życia.

1. Sekretariat Dokumentacji Soborowej

Tak nazywał się pierwszy i najstarszy etap istniejącego dziś Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie. Założył go biskup Bareła

wkrótce po ukończeniu Soboru Watykańskiego II, w 1966 roku, na prawie diecezjalnym. Pragnął, aby ta nowa instytucja ułatwiła kapłanom, osobom zakonnym, a zwłaszcza ludziom świeckim, głębsze patrzenie na Kościół przez ubogacanie ich życia intelektualnego i duchowego. Zapewnił słuchaczom wykłady z biblistyki, teologii dogmatycznej, moralnej, apologetyki, historii Kościoła, prawa kanonicznego i liturgiki. Na poziomie podstawowym studiowali świeccy i osoby zakonne, na poziomie wyższym – księża przygotowujący się do magisterium i licencjatu. W roku 1969 Sekretariat zmienił nazwę na Studium Dokumentacji Soborowej i rozpoczął współpracę z Akademią Teologii Katolickiej w Warszawie. Na podstawie wzajemnej umowy Studium stało się punktem konsultacyjnym ATK w Częstochowie.

Na początku roku akademickiego 1972/73 władze państwowe wydały zakaz kontynuowania teologii dla świeckich w punktach konsultacyjnych. Równocześnie wyszły nowe wytyczne Rady Naukowej Episkopatu Polski odnośnie do rejonizacji studiów kościelnych w Polsce. W związku z powyższym biskup Stefan Bareła rozwiązał umowę z ATK, a nawiązał współpracę z Papieskim Wydziałem Teologicznym w Krakowie, który nie był związany prawem państwowym odnoszącym się do wyższych uczelni. Współpraca z krakowską uczelnią, obecnie Papieską Akademią Teologiczną, trwa po dziś dzień, a częstochowskie Studium z biegiem lat przekształcone zostało w Instytut Teologiczny, obecnie Wyższy Instytut Teologiczny. Instytut zapewniał i zapewnia nadal podstawowe studium teologii osobom świeckim i zakonnym, analogiczne do tego, jakie otrzymują alumni wyższych seminariów duchownych. Pierwotnie zajęcia na tej pierwszej teologicznej uczelni dla świeckich w Częstochowie odbywały się w gmachu Kurii Diecezjalnej przy Alei NMP 54 i w gościnnym domu Sióstr Zmartwychwstanek przy Alei NMP 60. Później jeszcze, gdy liczba studentów wzrosła, w budynku Domu Rekolekcyjnego Sióstr Szarytek, a jeszcze później na plebanii w parafii św. Barbary².

W efekcie tej uczelnianej inicjatywy biskupa Bareły pierwsi częstochowscy świeccy absolwenci teologii mogli cieszyć się dyplomem magistra teologii ogólnej już w roku 1975. Do 10 marca 2016 roku w Instytucie studiowało 1925 osób, a magisterium uzyskało 1455 osób³.

² *Instytut Teologiczny w służbie Diecezji Częstochowskiej*, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991.

³ ARCHIWUM WYŻSZEGO INSTYTUTU TEOLOGICZNEGO W CZĘSTOCHOWIE, Wykaz studentów, sygn. brak.

2. Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego

Biskup Stefan Bareła już w pierwszym roku swojego biskupstwa w Kościele częstochowskim (1964) ustanowił Referat Duszpasterstwa Rodzin przy Kurii Diecezjalnej. Dla przygotowania ludzi świeckich do pracy w duszpasterstwie rodzin biskup powołał w styczniu 1978 roku Diecezjalne Studium Życia Rodzinnego. W roku 1983 włączył je formalnie w struktury Instytutu Teologicznego. Na czele tegoż Studium stał charyzmatyczny kapłan ks. dr Jan Wilk. Współpracowali z nim inni wykładowcy Instytutu Teologicznego, Częstochowskiego Wyższego Seminarium Duchownego oraz duchowni i świeccy specjaliści z różnych dziedzin wiedzy (teologii, psychologii, pedagogiki, socjologii, prawa i biomedycyny). Studia trwały dwa i pół roku⁴.

3. Czuwania Jasnogórskie

Jedną z pierwszych członkiń Instytutu Prymasowskiego, p. Jadwiga Jełowicka, tak opisuje początek owych czuwań:

„Osobnym rozdziałem jego (bp. Bareły) modlitwy maryjnej są czuwania z 11 na 12 każdego miesiąca, tak zwane „noce Biskupa Częstochowy”. Zostały one podjęte w wymiarze ogólnopolskim w latach 1971/1972. Każdy Biskup miał swoją noc czuwania, na którą przywoził delegację z diecezji, w intencji obrony życia nienarodzonego w roku 1971 i w intencji młodzieży w 1972. Były to ogólnopolskie akcje maryjne dla niesienia pomocy Kościołowi, wynikające z zobowiązań Milenijnego Aktu Oddania – zresztą jedne z wielu. Gdy te programowe czuwania się skończyły, Ksiądz Biskup Częstochowski ich nie przerwał, ale prowadził stale, najczęściej osobiście, gromadząc przede wszystkim młodzież, siostry zakonne i wszystkich, którzy chcieli w nich uczestniczyć. Mówił: „To jest dobre, to wiele łask wyprasza diecezji. Tego nie przerwiemy”. Wybrał sobie ten termin ze względu na dzień konsekracji biskupiej Księdza Prymasa Wyszyńskiego (12 maja 1946), którego nazywał Ojcem, aby choć raz w roku czuwanie przypadło ściśle w jego rocznicę. Znamienne, że właśnie 12 umarł⁵.”

Stałe czuwania nocne wprowadził biskup Bareła 11 lutego 1974 roku, na początku Jubileuszowego Roku Świętego, który w Kościele

⁴ J. WILK, *Duszpasterstwo rodzin Diecezji Częstochowskiej w okresie posługi pasterskiej III Biskupa Częstochowskiego*, w: *Człowiek zawierzenia*, 93-98.

⁵ J. JEŁOWIECKA, *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, w: *Człowiek zawierzenia*, 125-129.

częstochowskim uprzedzał Rok Święty przeżywany w Kościele powszechnym i w Rzymie w 1975 roku. Celem tego Roku miało być pogłębienie osobistej świętości oraz duchowej wspólnoty z Ojcem Świętym, własnym biskupem, Kościołem i wszystkimi ludźmi⁶. Comiesięczna cykliczność tych czuwań została wprowadzona rok później, od 11 lutego 1975 r. Od tej pory do chwili obecnej, to jest przez 41 lat, diecezja częstochowska w swych przedstawicielach spośród osób świeckich, zakonnych i duchowieństwa, złączona ze swym biskupem, każdego miesiąca w nocy z 11 na 12 modli się przed Jasnogórską Matką za Kościół powszechny i częstochowski, i za wszystkie jego problemy szczegółowe⁷. Zrządzeniem Opatrzności Bożej czuwanie z 11 na 12 lutego 1984 roku było równocześnie nocą konania biskupa Stefana Bareły, zakończonego zgonem 12 lutego o godz. 22.43.

4. Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej

Pasterska posługa biskupa Stefana Bareły od początku była naznaczona Soborem Watykańskim II. Jako młody biskup był bezpośrednim uczestnikiem aż trzech sesji soborowych (drugiej, trzeciej i czwartej). Jako Ojciec Soboru znał jego myśli i założenia, tkwił w nim od wewnątrz, doznał niemal namacalnego dotknięcia przez Ducha Świętego i stał się Jego narzędziem w „aggiornamento” ukochanego Kościoła, szczególnie powierzonego mu Kościoła częstochowskiego. Pragnął uwspółcześnienia Maryjnej diecezji przez dogłębną odnowę wszystkich jej członków ściśle współpracujących ze sobą nad coraz głębszym świadectwem o Chrystusie. W uroczystość Świętej Rodziny w 1975 r. biskup Bareła specjalnym listem pasterskim zapowiedział zwołanie Drugiego Synodu Diecezji Częstochowskiej w nadchodzącym roku 1976. Synod został pomyślany analogicznie do przemyśleń ówczesnego metropolity krakowskiego, kardynała Karola Wojtyły, jako wieloletni proces wprowadzania soborowej odnowy w życie wszystkich członków diecezji. Celem tej odnowy miało być ożywienie i pogłębienie świadomości Kościoła oraz własnych zadań i obowiązków w nim⁸. Problemami

⁶ S. BAREŁA, *List Wielkopostny Biskupa Częstochowskiego do duchowieństwa i wiernych Diecezji Częstochowskiej w Roku Świętym 1974*, CzWD 48 (1974) 6-7, 67.

⁷ *Księga Mszalna Ojca Kustosza*, ARCHIWUM OO. PAULINÓW NA JASNEJ GÓRZE, sygn. 3206 i 3208.

⁸ S. BAREŁA, *Zapowiedź zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej*, w: *Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej*, red. Z. Wajzner i in., Częstochowa 1987, 8.

ludzi świeckich w ramach Synodu zajmowała się Komisja Apostolstwa i Współodpowiedzialności Świeckich, prowadzona początkowo przez ks. Władysława Sobczyka (przewodniczący) i ks. Grzegorza Ślęzaka (sekretarz), a po reorganizacji 26. 08. 1977 roku, przez ks. Grzegorza Ślęzaka jako przewodniczącego i Wandę Terlecką, sekretarza⁹. Równocześnie z II Synodem Diecezji Częstochowskiej odbywał się Synod Prowincjalny Metropolii Krakowskiej, do której wówczas należała diecezja częstochowska. W Synodzie Metropolitalnym istniał i działał Zespół Konsultacyjny „Apostolstwa Świeckich”, którego przewodniczącym był ks. Stanisław Sierla z Katowic, a członkiem tegoż Zespołu była z diecezji częstochowskiej Wanda Terlecka. Spotkania Zespołu odbywały się w domu Arcybiskupa Krakowskiego¹⁰.

II Synod Częstochowski odbywał się pod hasłem: „Chrystus Światłem, Maryja Wzorem”. Biskup Stefan nie tylko zwołał go, ale i kierował jego pracami aż do końca swojego życia (12. 02. 1984). Prace te znajdowały wyraz w uroczystych sesjach w katedrze, niedzielach synodalnych w poszczególnych parafiach, licznych grupach studyjnych oraz Zespołach Synodalnych. Te ostanie gromadziły zwłaszcza młodzież pod kierunkiem gorliwych duszpasterzy. Ich członkowie kładli nacisk na pogłębienie ducha modlitwy i życia sakramentalnego, a równocześnie czynnie pomagali chorym, samotnym, ubogim i starcom, aktywnie uczestniczyli w życiu parafialnym i diecezjalnym, rozwijali swą kulturę ogólną. W niektórych parafiach obecność tych Zespołów była bardzo wyraźna. Dość przywołać przykład parafii Gorzkowice, z której w ciągu trwania Synodu wyszło spośród zaangażowanej młodzieży około 10 powołań kapłańskich¹¹.

5. Msza Święta przed szczytem Jasnej Góry na rozpoczęcie roku szkolnego

Biskup Stefan Bareła przywiązywał wielką wagę do tego, aby wychowywać kolejne roczniki Częstochowian do rozpoczynania ważnych etapów życiowych z Bogiem i do wspólnego chlubienia się z maryjności Częstochowy. Rokrocznie Msza Święta na rozpoczęcie (i na zakoń-

⁹ *Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej*, 302.

¹⁰ ARCHIWUM PRYWATNE WANDY TERLECKIEJ, *Pismo Kardynała K. Wojtyły powołujące Wandę Terlecką do Zespołu Konsultacyjnego Apostolstwa Świeckich*.

¹¹ Informacje uzyskane od ks. prałata K. Troczyńskiego 22. 01. 2016 r.

czenie) roku szkolnego była odprawiana przed szczytem jasnogórskim. Z reguły odbywało się to 1 września. Mszy Świętej przewodniczył zazwyczaj biskup ordynariusz, a zapraszał na nią wszystkie dzieci, młodzież, rodziców i nauczycieli. Miasto Częstochowa w godzinach popołudniowych tego dnia widziało całe strumienie młodych ludzi, napływające ze wszystkich stron ku Jasnej Górze, a później, po wieczornej Mszy Świętej, odpływające w kierunku różnych dzielnic miasta. W rodzinach utarł się zwyczaj rozpoczynania nauki szkolnej na Jasnej Górze i powrotu do domu razem z innymi mieszkańcami.

Ta piękna tradycja Częstochowy doznała raz brutalnego gwałtu ze strony komunistycznych władz stanu wojennego. Po Mszy Świętej przed szczytem, w środę 1 września 1982 roku, gdy młodzież i dzieci spokojnie i tłumnie wracali do domów Alejami Najświętszej Maryi Panny, zostali zaatakowani przez oddziały ZOMO rozstawione na bocznych ulicach. W Alejach i na Placu Nowotki (obecnie Plac Daszyńskiego) rozległy się strzały, pod nogi uciekających ludzi rzucono petardy. Wrzucano je nawet przez okna do mieszkań. Uciekających chłopców łapano, wywlekano z klatek schodowych, wciągano do „zomowskich” wozów i zawożono do więzienia na Zawodziu i na posterunki milicji. Zatrzymani byli bici, poniżani, zastraszeni, zmuszani do przebiegania sławetnej „ścieżki zdrowia” między dwoma szeregami bijących oprawców.

Biskup Bareła po tym haniebnym ataku na częstochowską młodzież interweniował natychmiast u władz miasta i województwa oraz u ówczesnego ministra Spraw Wewnętrznych Czesława Kiszcza, którzy usiłowali zbagatelizować problem. Domagał się bezwzględnie rehabilitacji poszkodowanej młodzieży oraz ukarania osób winnych zająć. Poszkodowanym młodym ludziom i ich rodzinom starał się zapewnić różnoraką pomoc ze strony diecezji¹². W roku następnym i w dalszych latach Częstochowianie na „swoją” Mszę Świętą przed „Szczytem” przyszli.

6. Troska biskupa Stefana Bareły o młodzież akademicką

Szczególna więź istniała między biskupem Stefanem a młodzieżą akademicką różnych środowisk w Polsce. Już podczas swoich studiów specjalistycznych na KUL-u (1952–54) poza swymi podstawowymi obowiązkami gorliwie się włączył w duszpasterstwo akademickie pro-

¹² M. MIKOŁAJCZYK, *Władza ludowa i Diecezja Częstochowska*, Częstochowa 2000, 214-223.

wadzone przez o. Jerzego Mirewicza TJ i o. Stefana Miecznikowskiego, będąc dla młodzieży zawsze otwartym i pomocnym w każdym aspekcie. Absolwenci lubelskich uczelni, przyjeżdżający na Jasną Górę nawet po wielu latach¹³, odwiedzali swojego „Ojczyma”.

We Wrocławiu przez wiele lat duszpasterzem akademickim był świątobliwy i charyzmatyczny kapłan, dziś już Sługa Boży – ks. Aleksander Zienkiewicz. On to zapraszał do wrocławskiej katedry wyborowych rekolekcjonistów z całej Polski, oferując w ten sposób młodzieży pokarm duchowy najwyższej jakości. W roku 1962 rekolekcje wielkopostne głosił tam przez sześć dni młody biskup Stefan Bareła. Mimo trudnego języka teologiczno-filozoficznego i podejmowania niełatwych problemów moralnych, rozpałił i porwał słuchającą go młodzież akademicką różnych wyższych uczelni Wrocławia. Mnogie kontakty osobiste zostały nawiązane od razu we Wrocławiu, a liczni uczestnicy duszpasterstwa „pod czwórką” (ulica Katedralna 4), wraz ze swym „Wujkiem” (ks. Zienkiewiczem), zostali odtąd połączeni więzami prawdziwej i wiernej przyjaźni. Przyjeżdżając co roku na majową pielgrzymkę akademicką zawsze odwiedzali „swego” biskupa Stefana. Dom i posesja kurialna przy Alei NMP 54 wypełniały się wtedy rozśpiewanymi młodymi ludźmi, podejmowanymi gościnnie „czym chata bogata”: kanapkami, ciastem, napojami. Biskup zawsze witał się i rozmawiał z przybyłymi, choć bywało ich zwykle 100, 200 lub więcej osób. W komunistycznych czasach taki radosny ewenement w centrum miasta był wydarzeniem, zwłaszcza, że młodzież z domu biskupiego szła na dworzec również rozśpiewaną i manifestującą swą radość grupą. Dla Wrocławian spotkania te i usłyszane od biskupa słowa jeszcze na długo pozostawały pożywką do refleksji. Wrocławskie przyjaźnie przetrwały przez wiele dziesięcioleci¹⁴.

Stosunkowo krótka historia duszpasterstwa akademickiego w Częstochowie wiąże się z dość późnym powstaniem w niej wyższych uczelni. Uczelnie te zostały powołane do życia pod koniec lat czterdziestych i pięćdziesiątych dwudziestego wieku. Były to: Wyższa Szkoła Administracyjno-Handlowa, Wyższa Szkoła Ekonomiczna i Wyższa Szkoła Inżynierska. Z nich wyłoniła się w późniejszych latach – pod koniec

¹³ S. MIECZNIKOWSKI, *Człowiek wielkiej radości i prostoty*, w: *Człowiek zawierzenia*, 147-148; J. JELOWICKA, *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, w: *Człowiek zawierzenia*, 125-129.

¹⁴ A. ZIENKIEWICZ, *Niezapomniane spotkania*, w: *Człowiek zawierzenia*, 191-194; J. KUROPKA, *Dla mnie był wspaniałym nauczycielem*, w: *Człowiek zawierzenia*, 141-143.

lat pięćdziesiątych – Politechnika, a w początkach lat sześćdziesiątych ze Studium Nauczycielskiego powstała Wyższa Szkoła Pedagogiczna, dziś Akademia Jana Długosza. Gdy w Częstochowie zaczęło się tworzyć duszpasterstwo akademickie, które od roku 1965 objął ks. Ireneusz Skubiś, Służba Bezpieczeństwa w sposób klasyczny dla czasów komunistycznych na różne sposoby utrudniała prowadzenie tego duszpasterstwa, które wówczas jeszcze nie dysponowało własnym pomieszczeniem. Młodzież była inwigilowana i zastraszana przez funkcjonariuszy SB. Biskup Stefan Bareła, aby stworzyć warunki normalnej pracy duszpasterskiej i zapewnić młodym poczucie bezpieczeństwa, przygarnął to młode duszpasterstwo akademickie dosłownie pod „swoje skrzydła”, lokując je we własnym domu biskupim i oddając do dyspozycji pomieszczenia piwniczne, które zostały dostosowane do potrzeb duszpasterstwa. Młodzież akademicka częstochowska była zapraszana z okazji różnych uroczystości wraz ze swym duszpasterzem zarówno do prywatnej kaplicy biskupa, jak i innych pomieszczeń domu biskupiego. Biskup również rewizytował swą młodzież na jej spotkaniach w „piwnicy”¹⁵.

7. Dom biskupa otwarty dla różnych grup wiernych

Przez cały czas swej posługi biskup Stefan Bareła miał szeroko otwarty dom dla różnych grup wiernych. Szczególnie chętnie odwiedzała go młodzież z Częstochowy i innych miast Polski, a także rodziny i dzieci. Piękną tradycją były Msze Święte w prywatnej kaplicy, odprawiane przez biskupa dla zaproszonych dzieci i młodzieży, zwłaszcza w I piątki miesiąca. Korzystał z nich chętnie ks. Jan Szkoc, przyprowadzając dzieci i młodzież z parafii katedralnej. Czasami uczestniczyły w niej rodziny wielodzietne wraz z dziećmi.

Głęboki szacunek dla rodzin i dzieci w rodzinie pięknie wyrażał zwyczaj wprowadzony przez biskupa Stefana. W wigilię Bożego Narodzenia, gdy Kościół czci narodzenie Boga, który stał się człowiekiem, biskup Bareła pisał i przekazywał błogosławieństwo dla dzieci urodzonych w tym dniu w Częstochowie. Kapelan Księdza Biskupa zawoził je w wigilijny wieczór do Szpitala Położniczego przy ulicy Kordeckiego i wręczał szczęśliwym matkom wraz z gratulacjami dla całej rodziny i drobnym upominkiem¹⁶.

¹⁵ Informacje od ks. I. Skubisia, ówczesnego duszpasterza akademickiego.

¹⁶ Informacja kapelana bp. S. Bareły, ks. M. Mikołajczyka.

Biskupowi Stefanowi Barele przypisywano założenie diecezjalnego instytutu świeckich. Biskup Stefan instytutu nie założył. Bez wątplenia natomiast wywarł decydujący wpływ na duchowość i rozwój intelektualny grupy młodych ludzi otaczających go i korzystających z jego kierownictwa w różnych aspektach. Ludzie ci w dalszych latach wyraźnie i pozytywnie zaznaczyli chrześcijańską obecność w swych środowiskach zawodowych, społecznych i rodzinnych (inteligencja techniczna – inżynierzy, lekarze, nauczyciele, nauczyciele akademicy, urzędnicy) w różnych regionach Polski (Białystok, Częstochowa, Krynica, wieś nowosądecka, Toruń, Warszawa, Wieruszów, Wrocław). Znakiem rozpoznawczym tych ludzi było i jest bezinteresowne służenie Kościołowi. Każdy z nich miał poczucie głębokiej więzi duchowej z biskupem Stefanem i zachowuje o nim wdzięczną pamięć.

8. Refleksje końcowe

Przedstawione wyżej fakty ukazujące to, co i jak robił biskup Stefan dla świeckich w Kościele częstochowskim, uświadamiają przede wszystkim to, że jest to zaledwie rzut oka. Rzeczywistość bowiem była o wiele bogatsza, głębsza i większa. Każdy z wymienionych aspektów mógłby być szerzej naukowo opracowany, a i aspektów tych było więcej niż wymieniono. Trzymając się jednak tylko nakreślonych granic trzeba zwrócić uwagę na dwie sprawy, ważne zwłaszcza dla współcześnie młodych ludzi, którzy nie znają z własnego doświadczenia czasów i warunków życia w Polsce przed rokiem 1984 (rokiem śmierci biskupa Bareły).

Po pierwsze: w samym Kościele odczuwało się znacznie bardziej podział nieformalny, ale realny, na duchownych i świeckich. Grupy te traktowały same siebie jako dwa odrębne światy (instytuty życia konsekrowanego plasowały się gdzieś pośrodku). Tymczasem biskup Stefan Bareła wyraźnie i głośno nauczał oraz cierpliwie i dosadnie powtarzał, że wszyscy ochrzczeni jesteśmy jednym i tym samym Kościołem Chrystusowym, choć mamy w nim różne role do spełnienia. Ludzi świeckich, zwłaszcza młodych, ośmielał, zachęcał i dopingował do coraz głębszego identyfikowania się z Kościołem i brania za niego odpowiedzialności. Doktrynalnie było to oczywiste, ale nie wszyscy księża, zwłaszcza starsi, umieli zaakceptować nieustanną otwartość biskupa Stefana na świeckich oraz na ich obecność i potrzeby.

Po drugie: panujący wówczas w Polsce reżim komunistyczny nie był opiekuńczym systemem socjalnym, jak wspominają niektórzy (pra-

ca dla wszystkich, nauka dla wszystkich, wczasy dla wszystkich, opieka medyczna dla wszystkich, przydziały samochodów i mieszkań dla lojalnych obywateli), ale potężnym, sprawnie zorganizowanym i bezwzględnym systemem politycznym i ideologicznym, dysponującym władzą i środkami przemocy, nastawionym na zniszczenie Kościoła oraz wyeliminowanie Boga z życia osobistego, rodzinnego i społecznego wszystkich obywateli. Dlatego każdy człowiek, zwłaszcza młody świecki, który decydował się na zaangażowanie w życie Kościoła, był stale narażony na ataki i dokuczliwości ze strony Służby Bezpieczeństwa. Jej funkcjonariusze, także częstochowscy, stosowali bogaty arsenał działań wobec świeckich nieukrywających swojej katolickiej tożsamości. Powszechnie stosowano podsłuch telefoniczny, nieformalną cenzurę korespondencji, zastraszanie licznymi przysyłanymi pocztą anonimami, nakładanie i przysyłanie pocztą bezzasadnych mandatów, odmawianie wydawania paszportów na wyjazd zagranicę z uzasadnieniem: „z innych ważnych powodów państwowych”, przemyślnie utrudnienia w karierze zawodowej, nakłanianie do współpracy ze Służbą Bezpieczeństwa czy wreszcie nękające szkody na mieniu osobistym dokonywane przez „niewykrytych sprawców”: rozbijanie szyb i lusterek samochodowych, łamanie wycieraczek, przebijanie opon, niszczenie klamek.

W tych warunkach biskup Stefan Bareła był bardzo dalekowzrocznym pasterzem, który zachowywał pełny spokój i pewność w realizowaniu dalekosiężnych celów odnoszących się do świeckich w Kościele, niezależnie od bieżących trudności. Podobnie i ludzie świeccy, którzy mieli odwagę pozytywnie odpowiadać na ewangeliczne wezwania swojego biskupa, wprawdzie często płacili wysoką cenę za wierność Bogu i Kościołowi, ale uzyskiwali wewnętrzną moc, radość i pokój, utrwalali zawarte w trudnych czasach przyjaźnie, jak również zyskiwali szacunek i autorytet w swoich środowiskach.

Ocenę wszystkich faktów, ludzi i wydarzeń z przeszłości trzeba, zwłaszcza w Roku Miłosierdzia, zostawić Panu Bogu. Całą rzeczywistość i jej sens poznamy, miejmy nadzieję, w transcendencji. Współcześnie natomiast trzeba koniecznie wracać pamięcią do przeszłości, bo tylko pamiętając o niej można tworzyć dobrą terażniejszość i mieć nadzieję na lepszą przyszłość.

Zakończenie

W osobie bp. Stefana Bareły, trzeciego biskupa częstochowskiego, wyraziście działało prawo *gratia supponit naturam*. Jego dokonania m.in. w odniesieniu do ludzi świeckich i żarliwa miłość do Kościoła są nie tylko powodem do dumy dla wszystkich diecezjan częstochowskich, ale i dopingiem dla współczesnych, aby każdy robił wszystko, co w jego mocy, a Królestwo Boże rozwijało się już na ziemi.

Bishop Stefan Bareła and Lay People Summary

Bishop Stefan Bareła, the third bishop of Częstochowa in 1964 – 1984, introducing the spirit of the Second Vatican Council to diocese, a lot of attention and work devoted to lay people in Church. A faithful to the rule „fides et ratio”, established the first theological college available for lay people too (currently High Institute of Theology) and Diocesan Studies of Family Life. He called the Second Diocesan Council in Częstochowa. He was actively open to academic lay youth, he led spiritually himself some groups of young people. For preserving the pastoral actions in Marian Diocese he introduced monthly all-night vigils in Jasna Góra Monastery, which he took part in.

Słowa kluczowe: biskup, duszpasterstwo, Kościół częstochowski, młodzież, Stefan Bareła, synod, świeccy.

Keywords: bishop, pastoral work, Church in Częstochowa, youth, Stefan Bareła, Council, lay people.

Bibliografia

I. Źródła

1. Źródła archiwalne

Archiwum Instytutu Prymasa Wyszyńskiego.
Archiwum OO. Paulinów na Jasnej Górze.

Archiwum Prywatne Wandy Terleckiej.
Archiwum Wyższego Instytutu Teologicznego w Częstochowie.

2. Źródła drukowane

Bareła S., *List Wielkopostny Biskupa Częstochowskiego do duchowieństwa i wiernych Diecezji Częstochowskiej w Roku Świętym 1974*, CzWD 48 (1974) 6-7, 131-135.
Bareła S., *Zapowiedź zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej*, w: *Drugi Synod Diecezji Częstochowskiej*, red. Z. Wajzner i in., Częstochowa 1987, 7-9.
II Synod Diecezji Częstochowskiej, red. Z. Wajzner i in., Częstochowa 1987.

3. Relacje ustne

Informacje od ks. Ireneusza Skubisia.
Informacje od ks. Mariana Mikołajczyka.
Informacje od ks. Kazimierza Troczyńskiego.

II. Opracowania

Człowiek zawierzenia, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa, 1986.
Instytut Teologiczny w służbie Diecezji Częstochowskiej, red. S. Grzybek, Częstochowa 1991.
Jełowicka J., *We wspólnej pracy dla Matki Bożej*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 125-129.
Kuropka J., *Dla mnie był wspaniałym nauczycielem*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 141-143.
Miecznikowski S., *Człowiek wielkiej radości i prostoty*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 147-148.
Mikołajczyk M., *Władza ludowa i Diecezja Częstochowska*, Częstochowa, 2000.
Wilk J., *Duszpasterstwo rodzin Diecezji Częstochowskiej w okresie posługi pasterskiej III Biskupa Częstochowskiego*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa, 1986, 93-99.
Zienkiewicz A., *Niezapomniane spotkania*, w: *Człowiek zawierzenia*, red. W. Dąbrowska – M. Duda – M. Mikołajczyk, Częstochowa 1986, 191-194.